

Nr 88.

Av herr **Holmström m. fl.**, om ökat anslag till Gävle högre handelsinstitut.

I 1938 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, föreslår Kungl. Maj:t bl. a. under mom. (186) 6. *Handelsgymnasier*: Understöd (sid. 464 ff.) att statsunderstöd med 4 000 kronor måtte för budgetåret 1938/1939 utgå till Gävle borgareskolas högre handelsinstitut i dess egenskap av tvåårigt handelsgymnasium. Skolans styrelse hade i ansökan till Kungl. Maj:t, livligt tillstyrkt av skolöverstyrelsen, ansökt om ett understöd av 16 000 kronor för berörda budgetår. Stadsfullmäktige i Gävle ha genom beslut den 27 september 1937 åtagit sig författningsenliga förpliktelser beträffande handelsgymnasiets upprätthållande och enhälligt instämt i skolöverstyrelsens förslag om statsunderstöd. Handelskammaren i Gävle har i skrivelse den 7 juli 1937 varmt tillstyrkt bifall till ansökningen.

Från och med läsåret 1913—1914 meddelas vid läroanstalten Gävle borgareskola och högre handelsinstitut handelsgymnasieundervisning.

Handelsundervisningen vid denna skola har gamla anor, i det den går tillbaka ända till den av kommerserådet Peter Brändström år 1796 grundade undervisningsanstalten, som avsågs att vara en »ordentlig Inrättning, där Ungdom kunnat Lära de lefvande språken med andre nyttige och nödige Wetenskaper, synnerligen för dem som skola danas till borgerlige Classer». Denna skola, som fick namnet Gävle elementarskola och lämnade undervisning åt »ungdom som ärnar sig till Närings, Stånden», fortlevde under växlande organisationsformer under olika perioder av 1800-talet. Den fick nytt liv efter mottagandet år 1888 av grosshandlaren Per Muréns storslagna donationer på över 300 000 kronor; den anordnades från år 1890 som en fyraårig överbyggnad på folkskolan med differentiering under de två sista skolåren i bl. a. en handelslinje. Efter realskolexomens införande organiserades skolan från och med år 1909 som en fyraårig mellanskola med real (skol) examen som slutmål, och som fortsättning på denna påbörjades år 1913 ett tvåårigt handelsgymnasium, vilket sedan dess alltjämt existerar. Läroanstalten innefattar dessutom sedan år 1918 en ettårig lärlings- och yrkeskurs för handel, baserande sig på mellanskolans två lägsta klasser.

Gävle borgareskolas tvååriga handelsgymnasium kallades enligt den för tidpunkten för dess organiserande gängse terminologien »Gävle högre handelsinstitut» och har fått sina nu gällande stadgar fastställda av Kungl. Maj:t den 13 augusti 1909 med ändringar den 2 maj 1913 och den 26 juni 1915. Genom beslut den 3 juni 1915 förklarade Kungl. Maj:t »att de i allmän författning meddelade bestämmelser om viss kompetens för den, som genom-

gått tvåårig kurs vid handelsinstitut eller handelsgymnasium eller avlagt avgångsexamen från dylik läroanstalt, tillsvidare jämväl skola anses tillämpliga på den, som avlagt avgångsexamen från tvååriga kursen vid Gävle högre handelsinstitut». Från och med ingången av år 1919 ställdes Gävle högre handelsinstitut under kungl. skolöverstyrelsens inspektion och in-seende.

Behovet av högre handelsundervisning i Gävle stad med dess kringliggande, rikt differentierade handels- och industridistrikt har sedan länge gjort sig gällande och har också sedan långt tillbaka tillgodosetts genom åtgärder av insiktsfulla medborgare och genom Gävle stads egen offervillighet. Det område av landet, vars behov handelsgymnasiet i Gävle kan anses böra tillgodose, kan i stort sett sägas sammanfalla med handelskammarens i Gävle intressesfär, nämligen Gävleborgs, Kopparbergs och Uppsala län; av det sistnämnda böra dock i detta sammanhang de mellersta och södra delarna frånräknas. Det sålunda skisserade området har en areal av 52 983 km = 11,8 % av hela landets yta och en befolkning på 587 263 invånare = 9,37 % av hela landets. Handelskammardistriktet torde höra till de mest industrialiserade i hela riket, då här brytes c:a 25 % av all järnmalm i riket, 50 % av allt tackjärn tillverkas därinom, 25 % av cellulosaframställningen härstammar härifrån och c:a 20 % av trävaruexporten går över distriktets hamnar. Vad de olika länen beträffar, torde man kunna säga, att industrien i Kopparbergs län är mindre differentierad än i de övriga länen och att dess huvudpart avser råvaror och tämligen oförädlade fabrikat, varav möjligen följer att behovet av kontorspersonal med högre utbildning är något mindre framträdande inom detta län. Inom Gävleborgs län finnas bl. a. tre stora järnverk som för sin export äro i behov av kvalificerad arbetskraft till och med för mera underordnade kontorsbefattningar, vilket också kan sägas om den inom länet så starkt representerade cellulosa-industrien och den större sågverksrörelsen. Inom Gävle stad finnes ett av landets förnämsta trävaruföretag förlagt, här finnas vidare textil- och konfekturfabriker, mekanisk och keramisk industri o. s. v. Härtill kommer inom hela distriktet en betydande affärsverksamhet, med grosshandel och import speciellt rikligt representerade. Staden Gävle är ju ett betydande handelscentrum, vars många grossistfirmor och mäklarkontor behöva språk- och bokföringskunnig personal. 1930 års folkräkning ger vissa upplysningar om kontorspersonal inom industri, hantverk, varuhandel samt bank- och försäkringsrörelse, visande inom Kopparbergs län 1 991 anställda och inom Gävleborgs län 2 794 anställda. Det torde observeras att i dessa siffror icke redovisas de inom kommunikationsväsendet i vidsträckt mening sysselsatta kontorsanställda, ej heller de i kommunal förvaltning arbetande. Det är ju självklart att alla dessa icke äro, eller ens behöva vara, utrustade med högre kontorsutbildning. Från 1931 års företagsräkning kunna följande uppgifter hämtas:

	Antal före- tag	Omsättn. i i 1 000 kr.	Sysselsatta personer
Gävleborgs län	8 478	608 303	58 186
Kopparbergs län	7 952	469 471	51 588.

Ur 1935 års industristatistik framgår beträffande de här berörda länen att i städer och köpingar med minst 200 arbetare uppgår förvaltnings- och teknisk personal tillsammans i genomsnitt till c:a 15 % av arbetarantalet. Tillgänglig statistik nämner ingenting om proportionen mellan kontorspersonal och övrig förvaltningspersonal. Om man exempelvis beräknar att 8 % av de anställda är kontorspersonal, skulle denna för företagen inom Gävleborgs län behöva uppgå till c:a 4 500 personer och inom Kopparbergs län till c:a 4 000 personer. Dessa ungefärliga siffror torde visa att det bör finnas gott arbetsutrymme för åtminstone en anstalt för utbildning av högre kvalificerad bokföringskunnig, språkkunnig och merkantilt inriktad personal inom området. Även om för de flesta från handelsgymnasierna utbildade unga männen och kvinnorna vägen går direkt till affärs- och industrikontoren, där inkomsterna i allmänhet äro mycket måttliga, verka nog emellertid utsikterna till mera självständig verksamhet efter vunnen praktik och bransch-kännedom tilldragande; detta förhållande torde väl också i sin mån bidra till att en vederhäftig och grundlig handelsutbildning inom ett distrikt av denna karaktär aldrig kommer att sakna alumner.

Om man studerar elevantalet vid Gävle högre handelsinstitut d. v. s. Gävle handelsgymnasium under exempelvis de senaste tio åren, finner man, att detsamma har i genomsnitt varit 48,6 per år, d. v. s. 24,3 per årsklass. Denna omständighet torde mer än väl visa att läroanstalten tillgodoser ett känt behov inom sitt område. Elevkåren rekryteras givetvis i första hand från skolorna i Gävle: Gävle borgareuskolas mellanskola, högre allmänna läroverkets realskola och i någon mån från den numera kommunala flickskolan. De närmast liggande skolorna bidra också med ett jämförelsevis konstant antal lärjungar; samrealskolan i Sandviken och kommunala mellanskolan i Storvik höra sålunda till högre handelsinstitutets trägnaste utsocknes »leverantörer». Bland övriga skolor, från vilka handelsgymnasiet mottager elever, må nämnas: läroverken i Hudiksvall och Falun, samrealskolorna i Bollnäs, Domnarvet, Gudmundrå, Hedemora, Leksand, Mora, Sala och Söderhamn, kommunala mellanskolorna i Kopparberg, Ljusdal, Norrbärke, Orsa och Tierp. Enstaka elever mottagas också då och då från Härnösand, Luleå, Sundsvall, Östersund, Avesta, Boden, Haparanda, Kiruna, Ludvika, Malmberget, Nederkalix, Sollefteå, Ström, Örnsköldsvik och Uppsala.

Att läroanstalten liksom vuxit sig in i det allmänna medvetandet inom distriktet visas oförtydligt av åtskilliga omständigheter. En dylik är t. ex. det faktum att under de senare åren ett icke ringa antal inträdessökande till

första klassen måst avvisas på grund av bristande utrymme. Ett annat förhållande, som pekar i samma riktning, är att företag av alla storleksgrader vända sig till skolans ledning för att få anvisningar på lämpliga aspiranter vid besättande av lediga platser. Det inträffar också vid upprepade tillfällen att rektor vid förfrågningar från olika företag icke kan anskaffa behövlig arbetskraft. Såvitt man har sig bekant, ha också alla utexaminerade elever, som överhuvudtaget själva velat ägna sig åt den avsedda levnadsbanan, fått platser; efterfrågan har för övrigt även gällt de från den ettåriga handelskursen avgångna eleverna.

Slutsatsen av det närmast anförda blir alltså den, att behovet av handelsgymnasiet i Gävle är till full evidens uppvisat och att förutsättningarna för ett tillräckligt elevantal förefinnas.

Under de 24 år, handelsgymnasiet i Gävle existerat, har Gävle stad städse visat sitt intresse för det behov, det här gällt att tillgodose, och trots en förhållandevis hög kommunalskatt (10:60 + andel i lasarets- och dövsstumsmedel) tillhandahållit nödiga driftsmedel utöver läroanstaltens egna tillgångar. Dessa senare, avsedda för hela organisationens behov, äro fördelade på olika fonder, vilka tillkommit på grund av enskilda personers uppfattning av behovet av den undervisning, skolan avser att bibringa; fonderna stå under Gävle stadsfullmäktiges förvaltning, och deras avkastning bidrager till att i avsevärd grad minska det allmännas kostnader för skoldriften. Till följd härav kunna också de väl berättigade kraven på statligt understöd till handelsgymnasiet nedbringas till lägre belopp än för andra handelsgymnasier, vartill också den samorganisation, som läroanstalten i sin helhet företer, bidrager i väsentlig mån. I överensstämmelse med de principer beträffade statens övertagande av allt större andel i kostnaderna för det allmänna undervisningsväsendet, som under senare år tillämpats, förefaller det alltså synnerligen rimligt, att staten även i detta fall bidrager till att lätta en skattetyngd kommuns utgifter för ett så allmännyttigt ändamål som att upprätthålla ett handelsgymnasium i södra Norrland.

Utöver de ovan omnämnda omständigheterna må också anföras det förhållandet att läroanstalten sedan lång tid finnes organiserad, dess lärarkår har redan en mångsidig erfarenhet av handelsgymnasiets funktion, kursplaner för denna utbildningsform ha i årtal tillämpats och prövats; läroanstalten har synnerligen goda lokaler och modern och tillräcklig undervisningsmateriel; vid tillsättandet av lärare ha höga kompetenskrav upprätthållits; skolans principaler ha sört för lärarnas avlöningsförhållanden, tillräckliga fonder finnas för pensionering av befattningshavarna samt för änke- och pupillpensioner. Läroanstaltens styrelse och lärarråd ha inriktat sig på att hålla organisation och undervisning i full paritet med landets övriga handelsgymnasier långt innan begäran om statsunderstöd framställdes. Begäran att staten måtte i sin mån, och i likhet med vad som göres för övriga han-

delsgymnasier, genom ekonomiskt bidrag medhjälpa vid upprätthållandet av handelsgymnasiet i Gävle, är därför synnerligen väl motiverad.

Skolans principaler och dess styrelse äro givetvis beredda att, när statsunderstöd beviljas, omedelbart vidtaga alla behövliga åtgärder för att, i den mån så ytterligare behöves, åstadkomma även formell överensstämmelse mellan läroanstaltens stadgar och de för stadsunderstödet's åtnjutande tillämpliga villkoren.

Såsom framgår av läroanstaltens stadgar, förvalta Gävle stadsfullmäktige skolans fonder och uppehålla skoldriften. Stadsfullmäktiges senaste beslut hänför sig till kalenderåret 1938 och utvisar en anslagssumma utöver fondernas avkastning av kronor 101 244: 50 till läroanstalten i sin helhet. Vid beräkning av de utgifter, som direkt hänföra sig till handelsgymnasiet (Gävle högre handelsinstitut) under tioårsperioden 1927—1936, ha gemensamma utgifter fördelats på skolans olika avdelningar i proportion till antalet undervisningsavdelningar, medan de inkomster och utgifter, som uteslutande röra en bestämd del av läroanstalten, hänförs till denna. Medel-siffrorna per år för handelsgymnasiet bli följande:

driftkostnader, totalsumma	kr.	33 517:—
totalkostnad per elev	»	698:—
» » klass	»	16 758:—
stadens utgifter av skattemedel:		
per elev	»	373:—
» klass	»	8 832:—

På grundval härav har statförslag för läsåret 1938—1939 uppgjorts, utvisande ett anslagsbehov från staten av kronor 16 000 per budgetår.

Vid läroanstalten finnas anställda 9 ordinarie lärare; antalet kommer att från och med den 1 juli 1938 utökas till 11; vidare komma då att vara anställda: två extraordinarie lärarkrafter med full tjänstgöring samt 9 tim- och övningslärare. Av de ordinarie lärarna tjänstgör en uteslutande i handelsgymnasiet, medan den övriga undervisningen därstädes fördelas på lärarstaben efter fackutbildning. Samtliga lärare fylla alla behövliga kompetenskrav. Lärarnas avlöningförhållanden äro så ordnade att de fullt motsvara de i kungl. kungörelsen nr 970/1918 stipulerade.

Läroanstalten utger årligen av trycket arbetsordning och föreskriven årsredogörelse.

Samtidigt med att denna ansökan från Gävle tillstyrkes av Kungl. Maj:t, men med reducerat understödsbelopp, föreslås också understöd till event. nyinrättade handelsgymnasier i Sundsvall och Umeå, varigenom handelsgymnasiefrågan för hela Norrland upptagits till behandling. Enligt statsrådsprotokollet (statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, sid. 471) tillstyrker chefen för ecklesiastikdepartementet »livligt att staten nu må lämna sitt stöd för angivna ändamål».

Emellertid har statsrådet »av statsfinansiella skäl» funnit sig endast kunna förorda statsunderstöd till *normal* storlek för två norrländska handelsgymnasier, nämligen i Sundsvall och Umeå, medan i stället för de begärda och motiverade 16 000 kronor till handelsgymnasiet i Gävle statsrådet föreslår endast 4 000 kronor. Statsrådet anför, att i Gävle »redan sedan många år finnes en av kommunen understödd läroanstalt, som gör samma tjänst som ett handelsgymnasium. Ett statsbidrag till denna skola leder egentligen endast till att minska kommunens utgifter för ändamålet». Konsekvensen av ett dylikt resonemang synes vara att om en kommun i omtänksamhet och förutseende med egna ekonomiska uppoffringar länge själv sört för ett behov, detta skulle vara ett hinder för statens hjälpande ingripande till den kommunala skattebördans lindrande, medan en annan kommun med samma behov, som underlåtit egna uppoffringar för ändamålet, skulle omedelbart premieras och hjälpas så snart den kommit på den idén att vända sig till staten. Att Norrland bör tillgodoses med handelsgymnasier torde icke behöva diskuteras. En väsentlig skillnad mellan de nu framförda anslagsäskandena ligger emellertid i det förhållandet, att man i Gävle faktiskt genom erfarenhet kan påvisa, att ett tvåårigt handelsgymnasium behövs, att elevtillströmningen är mer än tillräcklig och att avgående elever genomgående finna arbetstillfällen. Härom vet man f. n. ingenting faktiskt beträffande Sundsvall och Umeå, även om man har anledning antaga, att affärsföretagen även i dessa distrikt ha behov av kvalificerad personal och hoppas att ungdomens målsmän skola vara villiga förse de blivande handelsgymnasierna med elever. Att Gävle stads kommun skulle undandragas skälig hjälp från statens sida till en med landets övriga handelsgymnasier likvärdig läroanstalt därför att staden hittills ensam har sört för dess behov, förefaller orättvist, särskilt i dessa tider, då staten, rättvist nog, mer och mer åtager sig ansvaret för det offentliga undervisningsväsendet.

Det är också att märka att medan anslagen till Sundsvall och Umeå för budgetåret 1938/1939 skulle utgå med resp. 13 500 kronor och 12 600 kronor, måste de för följande budgetår höjas till resp. 21 000 kronor och 18 450 kronor, då vid båda gymnasierna den andra årsklassen kommit i funktion. För Gävle handelsgymnasiums vidkommande förutsattes icke någon ökning av statsunderstödet utöver de begärda 16 000 kronor, då detta gymnasium redan är färdigorganiserat med sina två årsklasser. Att man i Gävle kunnat nöja sig med ett i förhållande till de andra gymnasierna så pass blygsamt belopp sammanhänger med gymnasiets samorganisation med en fyraårig mellanskola och en ettårig handelskurs, vilket också framhållits av skolöverstyrelsen. Disproportionen mellan de till de olika handelsgymnasierna av Kungl. Maj:t föreslagna understödsbeloppen framträder under sistnämnda synvinkel såsom ändå mera omotiverad.

På grund av vad ovan anförts få vi därför hemställa.

att utöver det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln: Yrkesundervisningen, mom. (186) 6. Handelsgymnasier: Understöd föreslagna understödet å 4 000 kronor till Gävle högre handelsinstitut i dess egen- skap av handelsgymnasium riksdagen måtte bevilja nämnda läroanstalt ett ytterligare understöd av 12 000 kronor eller sammanlagt 16 000 kronor.

Stockholm den 22 januari 1938.

Nils Holmström.

H. Sten.

P. Granath.

Elon Andersson.

Per Andersson.
